

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. V. Alij honores regibus exhiberi soliti.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Vota publice nuncupari magni honoris erat. Nam pro principibus, atque alijs bene meritis fiebant. Pompeio ægotante tota Italia vota nuncupavit. Tiberius pro nepotum salute, negavit debere nuncupari. Quo indicat, non tam salutis eorum nuncupatione illa publica consuli, quam honores augeri.

Alio modo vota, pro Christianis Principibus suscipiuntur, cum salus eorum diuino Numini commendatur. Initium hoc ex præcepto Pauli, conceptis deinde verbis à Constantino traditum est, Eusebius de vita Constantini: *Ipse* (Constantinus) *faciende precatationis erat instructor omnibus militibus. Romana lingua ita omnes dicere iubens. Te solum Deum nouimus, te Regem cognoscimus, te auxiliatorem inuocamus, per te vincimus, per te hostibus superiores sumus, tibi accepta referimus bona, quibus fruimur, à te bona ventura exspectamus, omnes tui supplices sumus, nostrum Imperatorem Constantinum, & filios eius Deum amantes, in multis annos, ut saluos, & victores custodias, te oramus. Atque hinc omni die, publicæ orationis, Principum in Ecclesia nominatim mentio peragitur.*

Plurimum absunt sane ab illa adulatione Principes eximij, omnibusque post sæculis ad imitationem proposti, qui magni Constantini exemplo, libellos sanctissimarum precum visibus suis, fuorumque ediderunt; omnemque suam & in Principatu securitatem, & in domestica vita felicitatem à Deo dependere, non ab opum vi, & robore militum intellexerunt. Et profecto prosperos eorum successus, & honoratissimam longeuitatem diuina potentia cunctis documento esse voluit; felices esse eos, non qui diuinos honores æmulantur, sed qui diuinum Numen ex animo colunt. Neminem nomino, cum quia pijs noti sunt Principes, & Principum liberi, tum ne quis alienæ pietatis obrectator, inuitus audiat, quod volens lubens Deus magno præmio condecorat.

CAPVT V.

Alii honores regibus exhiberi soliti.

In titulis
maxima
est mundi
luxuries.

§. I. Moderata fuit titulorum apud veteres ratio, donec minoribus appellationes maiorum attributa cogerent, nouas adulationes honoratiores decernere. Maxime hæc titulis delectati sunt Imperatores: Vt vocarentur, Pij, Clementes, Mansueti, tranquilli, Optimi.

Sereni, Felices, Celsi, Maximi, Domini, Triumphatores, Augusti, Antonini, Flauij, vel à victis gentibus, Germanici, Dalmatici, Parthici, idque vel seorsum, vel addita adulationis coronide Germanicus maximus, &c.

Nunc Principem nullum nisi superlatiuis compellamus; Clementissimos, Inuictissimos, Illustrissimos, Serenissimos dicimus. Hoc etiam non sine veterum exemplo. S. Leo ad Leonem Imperatorem in hæc verba scribit: *Τῷ Πατριάρχῳ, καὶ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ ἡγουμένῳ, καὶ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχιεπισκοπῇ, καὶ ἡμερωτάτῃ, καὶ ἀδελφείᾳ, Super glorioso, & serenissimo filio Leoni Augusto. sacratissime, super glorioso, mansuetissime, tua mansuetudo, & prudentia. Pietatis titulum, ut ἐνσπῆς dicerentur inter primos arrogarunt; Antoninus cognomine Primus est dictus Pius. Quamquam alij ita vocarentur ante Antoninum. Diuersa tamen ratione veteres, & Chri-*

stiani Pij dicti sunt. Illi à superstitione, vel affectu in patriam, & parentes, ut pius Aeneas: Nostri à vero religionis studio. Postea vero in omnibus pene inscriptionibus legimus. Pius, Felix, *εὐσεβὴς, εὐτυχὴς.*

Clementiæ titulum omnes, & mansuetudinis omnes, qui barbari prorsus non fuerunt, quamuis crudeles essent, amarunt. Eodem pertinent mansuetudo, tranquillitas, quod posterius peculiare Regibus Gothorum fuit; Cassiodor. lib. 6. *Tranquillissimi dicuntur, quod maximos rerum turbines, ipsi immoti, & vultu legis regant, ac componant.* Optimi dicti sunt præcipue Marcus Philosophus, & Alexander Seuerus.

Ad mansuetudinis, & clementiæ ornamentum *Serenitas* pertinet, Serenitas, siue Humanitas, quam *γλυκύτης* titulus nunc *vsitatus.* Græci vocant; Oportet enim Principis vultum esse Solis instar, quo subditorum animi exhalarentur, & sperent. Paulo inusitator fuit titulus *ἡμερότης*, & *ὁφειλόμενος* seu celsitudinis. Nunc vero inter Christianos Principes *vsitatissimus*, sumptus verò est ex Apostolo Rom. 13. v. 1. vbi vocantur *ἐξουσίαι ὁπορεύσασαι potestates supereminentes.* Hoc enim celsitudinis vocabulo indicatur.

Superbum *Maximi* nomen nunc pene desit, quemadmodum & *Triumphatoris*, Augusti perpetuo mansit, & Domini. Gentium deuictarum tituli initio quidem ex vero, postea ex adulatione fuere. Theodebertus Rex Franciæ intolerandum iudicabat, quod Iustinianus Rex in Regijs edictis, Franciscus, Alemannicus, Gempedicus, Longobardicus, quasi eas gentes in seruitutem redegisset, vocaretur. Agathias libr. 1. Nunc præter ordinarios & communes titulos, Galliæ dicitur Christianissimus, Hispaniæ Catholicus, Britannæ defensor fidei.

Gratissimum omnium fuit, cum dicerentur *Pater patriæ*, si à libera, non oppressa patria, ita vocarentur. Roma quidem Ciceronem semel ita nominauit, sed monstra Principum deinde coacta in eundem honoris gradum eduxit. A Cicerone cepit, sed titulum tam honoratum oppressor patriæ Iulius adhuc viuente Cicerone rapuit, Augustus, qui Ciceronem patrem patriæ inimicis prodidit, idem nomen occupauit, libr. 1. Factorum. sed non stetit intra mediocrem adulationem seruitus,

Laududum, inquit Naso, *tupater orbis eras*

Orbis pater.

Hinc apud Horatium, *Pater urbium*, libr. 3. Od. 4. & Statius libr. 4. *Salue magne parens mundi.*

Videntur & veteres non dissimili honore gauisi, inde vocati sunt Reges Palæstinorum *אבי מלך* Pater meus Rex. Hinc nonnulli titulum cum Iosepho à Pharaone tributum arbitrantur, Genes. 41. 42. *Fecitque eum ascendere super currum suum secundum clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent.* Sic enim *אבנר* multi interpretantur. Quali dictum sit: Pater tener; Chaldaus *אבא רבא* ille pater Regis, nā *רב* Arabice Regem significare ajunt. Verum doctiores cum nostro interprete sentiunt, & propositum, & indicari flexionem genuum.

Alioqui Ioseph vocatum patrem Pharaonis satis indicat, cum cap. 45. vers. 8. *Qui fecit me quasi patrem Pharaonis.* Fuitque ea appellatio frequens in Oriente, ita serui Naamani Syri, 4. Regum 5. vers. 13. *Pater si rem grandem, &c.* Gratium enim in populos, & familiam est, Principis & Domini nomen in patris appellationem commutare.

Rr 2 §. 2. Exi-

Initium i-
dololatriæ.

§. 2. Eximius Regum & Principum cultus in statuarum honore fuit. Qua quidem in re DEO soli debitus honos postea creaturæ attributus est. Nam licet amor & civilis veneratio statuis initium dederit, ad idololatriam tamen declinavit. Sapient. 14. vers. 15.

Acerbo enim luctu dolens pater, cito sibi rapti filii fecit imaginem: & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cepit, & constituit inter servos suos sacra & sacrificia. Deinde interveniente tempore, consulescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta.

Nec alia causa Rex statuum in campo Dura, seu ut Iosephus ait: *ἐν τῷ μερόει τῆς Βαβυλῶν* collocauit, quam ut in sua ipse imagine coleretur. Ita Hieronymus in Daniele 3. versiculo primo. Ea enim causa tam solennis statuæ dedicatio instituitur, ideo fornax succenditur, ut ad novi Diui adorationem omnes compellantur.

Secutus est Nabuchodonosor priorem ejusdem nominis Regem, de quo Iudith 3. versiculo 13. Præceperat enim illi Nabuchodonosor Rex, ut omnes Deos terræ exterminaret, videlicet ut ipse solus diceretur Deus, ab his nationibus, quæ potuissent Holofernis potentia subiugari. Didicerant hæc tyranni à vetustioribus Belo, aliisque, quas ad diuinitatis opinionem potentia euexit.

Statuis ho-
nor diui-
nus datus.

Diui nos autem honores in statuâ quæsitos esse docuit constantia sociorum Danielis dicentium: Statuam auream quam erexit, non adoramus; & miraculum, quo in fornace defensi sunt.

Deinde quia Colossæa fuit, altitudine cubitorum sexaginta, & latitudine cubitorum sex, quo voluit offendere majorem se humana forte esse. Hæc enim statuâ quindecim virorum magnitudinem, si cubiti fuere communes, continebat; Si cubiti fuerunt Babylonii, qui tribus digitis communem excedebant, longitudo fuit 67½ cubitorum, & longitudinem hominum pene septendecim habebat.

Non alia ex causa Deorum statuæ triplo fere humanæ statuæ altitudinem superabant, Heroum duplo majores erant communibus statuis, ingens igitur statuâ Chaldaeorum Regis, eum supra Deos efferebat. Colosso Charetiano, qui erat pedum 107. Nero vultus suos imposuit, eum Vespasianus sustulit, & Solis caput imposuit.

Imagines
Principum
cultæ.

Quin & Imperatorum imagines adorari in vrbibus, à Chaldaeis videtur mansisse. Refert libro primo de vita Appollonij Philostratus in porta Babylonis fuisse de more exhibitam Imperatoris statuam, & ab intransitibus adoratam.

Namque Romani cum obire Imperium non possent imagines ad vrbes mittere solebant; ita Constantini Magni imagines Romæ sunt receptæ, ita Aquileiæ Maximi, Balbini, Gordiani, Herod. libro octauo.

Maxime tamen is honor, & superstio in castris aderat. Imagines enim Caesarum inter aquilas, & signa adorabantur, Suetonius, Calig. capite decimo quarto.

Tam milites, quam prouinciales coronis, floribus, acclamationibus imagines Principum honorabant, Tacitus libro decimo quarto cereis, & incensis excipiebant. *λαυρότε*, seu labrata dicebantur, etiam vexillis militaribus affigebantur. Suetonius in Tib. cap. quadragesimo octauo. Veget. libro secundo cap. 6. Tacit. libro 4. Domi etiam colebant, Mart. libro decimo;

Hæc mihi quæ violæ colitur pictura
rosiq.

Ad eas refugium erat instar asyli, euerfiones, collutulationes, & opprobria ad maiestatis crimen referebantur.

Quæ omnia ferri, & multa laudari possunt; si latræ adoratio absit, si non thure, & mero sacrificent, ut fieri solitum Plinius ad Trajanum refert; si non radiatum caput diuinitatis symbolum effigietur, non sedes aurea inter Deos statuatur.

Inter hæc lubet humanæ superbiæ vanitatem spectare, & deplorare, cum mecum perpendo, quo sumptu, quo labore tot millia statuarum Principibus erecta sint, cum nunc vix villæ, & quidem dubio vultu appareant. Plerasque successorum iniuidia, vel populorum liberrima indignatio protruerit.

§. 3. Nunc partim statuæ Principum manent, Imagines & magnatum, partim in gentilitia signa murata sunt. Statuarum principalium ea nunc est religio, ut omnis absit diuinitatis cultus; nam vel in locis publicis profanis, vel in templis collocantur, nullo loco venerationem aliam habent, quam ciuilem.

Exemplo Constantini Magni, sic statuæ ponuntur. Eusebius libro quarto ait: Constantinum in palatio ad portas in imaginibus in superiori vestibulo positum stantem pingi solitum, oculis in cælum erectis, manibus passis specie precantis.

Idem Constantinus in templis imagines suas poni præcepit, ut testatur Paulus Diaconus libr. primo. Specie scilicet præcantis, quod nunc plerique imitantur, & laudabili pietate; Sic enim fidem testantur suam. Si enim apostasiam suam Iulianus imagine sua comprobare conabatur, cur non constantiam hoc modo Principes orthodoxi testentur, veramque religionem? Iulianus in imaginibus Iouem exprimendum curauit, quasi è cælo apparens coronam purpuramque insignia imperii traderet. In eadem tabula erat Mars & Mercurius intuentes & obtutu suo approbantes, tanquam bello, & eloquentia præcellentem Imperatorem.

Atque hæc publice; priuatim vero plurimum donari, ac gestari Principum imagines solent, culis in eam rem nummis, non quæ negotiationibus & contractibus seruiant, sed principalis amicitie monumenta sint.

§. 4. In locum ferme imaginum succedere, Insignia quæ vocant, insignia, siue Germanicæ arma. Hæc enim in moneta exprimuntur, omnibus imaginibus adduntur, ad jurisdictionis indicium scribuntur, his arces, pontes, telonia, limites regionum inscribuntur; & quemadmodum olim cum imagines admittebantur, aut deiciebantur, signum erat imperia accipientium, aut recusantium, ita nunc in hisce insignibus obtinet.

Originem primam ab Hieroglyphicis Ægyptiacis ducunt; malo à Prophetis Hebræorum, apud quos eorum erat creber usus. Ruben, aqua effusa est, Catulus, Leonis Iudas, Isaschar asinus offensus, Dan coluber in via, Ceraustes in semita. Nephthali ceruus emissus, Deus lapis Israël. Genes. 49. Ioseph quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua Rhinocerotis cornua illius: Gad quasi leo requiescit, Dan catulus Leonis, Deuteron. 33. Postea Daniel quatuor metallis totidem monarchias

chias assimilatur. cap. 3. Deinde quatuor bestiis ex-
primit Spiritus sanctus, regna quatuor, cap. 7.

Hinc igitur Romanis Aquilæ, & Dracones, hinc
signa legionum, clypeorum insignia. Nam scuta, cly-
peosque sculptos fuisse, satis ostendit Virgilius, cum
Æneæ clypeum describit, quem ille rerum ignarus, sed
imagine gaudens, attollebat humeris atq. in eo famamq. &
facta nepotum. Et Christianis temporibus Chri-
stus

Signabat labarum, clypeorum insignia Christus,
Pinxerat.

Atque hinc ambitiosa nobilitatis insignia; quod
in scutis, vel Imperatoris imaginem, vel suam, vel
hieroglyphicum aliquod quo animum, vel virtu-
tem, aut præclare gesta militariter præferrent, ho-
rum potestas pingendorum à Ducibus concedeba-
tur, alioqui militabat inter vulgares,

Parmæq. inglorius alba.

Hæc quoque Pœnis vsitata, Hasdrubalis clypeus ar-
genteus cum ipsius imagine inuentus est, ut Liuius
libro 25.

His quoque insignibus literas signabant, cum
hoc olim arbitrium fuerit. Nam Augustus va-
riauit: Diuus Augustus inter initia Sphingæ signauit. Duas
in matris annulis tam indifcreta similitudinis inuenerat.
Altera per bella ciuilia, absente eo, amici signauere Epistolas,
& edicta, quaratio temporum nomine eius reddi postulabat,
non infaceto lepore accipientium, ænigmata ferre
eam sphingem. Quin etiam Mæcenatis rana per
collationem pecuniarum magno in terrore erat. Au-
gustus postea ad euitanda conuicia sphingis, Alexan-
dri Magni imagine signauit.

Posteri Principes Augusti imagine signarunt,
quam in gemma expressit. Mutata igitur signandi
ratio, ut Plinius libro 37. cap. 1. nat. histor. In quo
& illud mirum: Interfectionem illum, cuius patrem Sci-
pio Æmilianus ex provocacione interfecerat, pugna eius effi-
gie signasse. Vulgato Scironis Præconini sale; Quidnam
fuisse facturum eum, si Scipio à patre eius interemptus esset?
Tu vero lector, quid putas eos fecisse, qui spectato
aliquo facinore laudem meruissent: cum omnes la-
pides plenos gesti centurionatus, aut decurionatus,
tribunatus, acceptæ coronæ naualis, muralis, serua-
ti ciuili, alijsque rerum gloriationis bellicæ insigni-
bus videamus, quæ deinde cum gemmis, & annulis
ad hæredes transferunt.

Atque hæc de Principum insignibus, quæ o-
lim eo modo, quo nunc vsitata non fuere. Deorum
tamen certa fuisse, constat ex fulmine Iouis, ægide
Palladis, claua Herculis, caduceo Mercurij, alijs-
que.

Atque hoc nobis Plinius antiquitatis fidus au-
ctor, etiam cum vix credibilia narrat, prudenter in-
sinuat. libro 37. cap. 1. Post hunc annulum regia sama
est gemma Pyrrhi illius, qui contra Romanos bellum gessit:
namq. habuisse traditur Achaten, in quo nouem Musæ, &
Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte na-
tura ita discurrentibus maculis, ut Musis quoq. singulis sua
redderentur insignia.

Hoc qui credit, per me quoque licet credat,
Apollinem cum Musis eadem è gemma canere
auditum, & eo concentu Augustum via Appia in cœ-
lum esse deductum. Hoc solum noto singulis musis
insignia fuisse,

Hiscæ arcus triumphales, tropæa, Pyramides,
inscriptionesque honoratæ adjungi possunt; quo-
rum nunc quoque multa in vsu sunt. Olim pleraque
improbiorum Imperatorum erant, mutataque me-
morat sane Doctissimus juxta ac prudentissimus
Præsul Leuinus Torrentius; Romæ multa specta-
ta marmora è quibus sit Domitiani nomen era-

sum. Quod testatur factum Suetonius capitulo
23.

§. 5. Priscis etiam temporibus Regibus ignis
præferri consueuerat. Persarum ritus ille fuit,
quem tamen ego ab Hebræorum igne sumptum
arbitror.

Ignis regi-
bus prælæ-
tus.

Solis iconem crystallo inclusam, & ignem sa-
crum, quem æternum vocabant cum moueren-
tur castra præferebant, idque argenteis altaribus,
nec deerat in acie Græcis, quem Pollux & Suidas
Πυρρόγον, qui laurum & coronas gestabat; quin
ante tubas inuentas λαμπάδορογοι, ignem spar-
gebant, faces accendebant, ut sic prælium pariter
accenderent.

Cur ignem Persæ prætulerint, non est facile
conjecturare; Fortè quia ignis ἄγνισκον est, &
pura omnia reddit. Sed probabilius vel cultum à
Persis ignem, quemadmodum à Chaldæis, &
colligitur ex Darij facto, qui circumiens aci-
em, Solem, Martem, & sacrum atque æter-
num ignem comprecatur. Verisimilimum ini-
tium fuisse, ut semper sacrificare volentibus in
promptu esset, non quolibet autem igni vsos
satis constat ex eorum historia, quæ consuetudo ta-
men ab Hebræorum legibus manauit. Leuit. 10. 1. &
16. 1. alienum ignem offerre non licuit, & lib. 2. Mac-
cabæor. cap. 1. à versu 18.

Ignis sacer.

Facturi igitur quinta & vigesima die Mensis Cas-
leu purificationem templi, necessarium duximus signi-
ficare vobis: ut & vos quoque agatis diem scenopægiæ, & di-
em ignis, qui datus est, quando Nehemias adificato templo &
altari obtulit sacrificia.

Nam cum in Persidem ducerentur Patres nostri; Sa-
cerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ig-
nem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat pu-
teus altus, & siccus, & in eo contutati sunt eum, ita ut omni-
bus ignotus esset locus.

Cum autem præterissent anni multi, & placuit D. E. O.
ut mitteretur Nehemias à Rege Persidæ: Nepotes Sa-
cerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requiren-
dum ignem: & sicut narrauerunt nobis, non inue-
nerunt ignem, sed aquam crassam. Et iussit eos hau-
rire, & asferre sibi: & sacrificia, quæ imposita erant,
iussit Sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna,
& quæ erant superposita. Vtque hoc factum est, & tempus
affuit, quo Sol resulsit, qui prius erat in nubilo,
accensus est ignis magnus, ita ut omnes miraren-
tur.

Orationem autem faciebant omnes Sacerdotes, dum
consummaretur sacrificium, Ionatha inchoante, ceteris
autem respondentibus. Et Nehemia erat oratio hunc ha-
bens modum: D O M I N E Deus omnium creator ter-
ribilis, & fortis, iustus & misericors, qui solus es bonus Rex,
solus prestans, solus iustus, & omnipotens, & æternus, qui
liberas Israel de omni malo, qui fecisti Patres electos,
& sanctificasti eos: accipe sacrificium pro vniuerso popu-
lo tuo Israel, & custodi partem tuam, & sanctifica. Con-
grega dispersionem nostram, libera nos qui seruimus gen-
tibus, & contemptos & abominatos respice: ut sciant Gen-
tes, quia tu es Deus noster. Afflige opprimentes nos, & con-
tumeliam facientes in superbia. Constitu populum tuum
in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses.

Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequo con-
sumptum esset sacrificium. Cum autem consumptum es-
set sacrificium, ex residua aqua Nehemias iussit lapides ma-
iores perfundi. Quod ut factum est, ex eis flamma accen-
sa est: Sed & ex lumine quod resulsit ab altari consum-
pta est: ut vero manifestata est res, renuntiaturum est Regi
Persarum quod in loco in quo ignem absconderant, hi qui
translati fuerant Sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias
& qui cum eo erant, purificauerunt sacrificia.

Nobilium
insignia.

Signarunt
varie anti-
qui.

Deorum
insignia.

Considerans autem Rex, & rem diligenter examinans, fecit ei templum, ut probaret quod factum erat: & cum probasset, Sacerdotibus donauit multa bona, & alia atq; alia munera, & accipiens manu sua, tribuebat eis. Appellauit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur purificatio.

Hæc igitur nota Persarum Regibus historia caussa esse potuit, ut ignem seruare, circumferre, & quodammodo honorare vellent. Rem accuratè diuina & humana doctissimus Serarius noster perpendit in harmonia Maccabæorum in cap. 1. & 2. lib. 2. quæstiuncula 14.

Primo rem diligenter explorauit (Rex Persarum) Deinde fecit templum, inquit Tyrannus, fecit vel propriè templum, ut Darius Esdræ 6. vel impropiè, iam factum scilicet decorauit, ut Artaxerxes. Sed Genebrardus in Notis dicit, sacrum aliquod edificium, cuiusmodi probatica piscina erat Ioannis capite 5, & apud Bedam Esdr. 2. fuisse tunc edificatum.

Eodemque sensu posset Græcorum ἱερὸν adiectiue sumi, ut scilicet locum illum, sacrosanctum fecisset, ut qui antea putes profanus erat, iam in eo quadam Dei veneratio esset ac religio, ut etiam inquit, Noua translationis commentator. Facitque ad hanc expositionem non parum, quod eum locum Rex sepsisse, & consecrasset dicatur, Græcè περιεσέβας. Vnde in Latino versu 34. videtur fuisse, non, considerans, sed consecrans, vel circumferans, vel certe obserans.

Nam hæc alioqui obseratio eo in textu omitteretur, & qui in Græco est δοκίμασας verbis aquo pluribus vertitur, cum addatur: rem diligenter examinans. Deinde quod loca istiusmodi religiosa, templorum etiam nomen, quo interpret noster vitur, admittant, ut Luci, asyla, & similia; Sicut & Virgilius dixit Aeneidos octauo, Scrupea saxa, Bacchi templa.

Tertio, Sacerdotibus bene faciebat, isque sua ipsius manu multa diuersa dabat, quæ suis & thesauris accipiebat. Possent verò τὰ δῶρα ποσά etiam sumi, quasi διὰ πόρον, id est, præstantia & eximia, seu meliora, & excellentia, ut Romanorum 2. Hebræorum 1. versiculo 4. Quanto differentius, præ illis nomen hereditauit. An vero ista propter Persicas de igne opiniones Rex fecit? Tanta DEI bonitas est, ut quemadmodum ait Sanctus Augustinus, è malis etiam bonum eliciat.

Cum ergo ex delapso calitis igne, qui ut supra iam notatum; memoratur in Scripturis aliquoties diuinitus etiam apud se ignem lapsum vel excitatum Gentiles fabularentur, apud Plinium libro secundo capite centesimo decimo, Seruium libro duodecimo Aeneidos, omnium verò maxime Persæ apud Ammianum libro vigesimo tertio, quibus etiam ignis sacer & perpetuus, multaque item pyrithea, & πυρὸς ναὸς, ut vocat in Cosroe Cedrenus; istam Persarum Regis huius vel opinionem, vel superstitionem potius in bonum iam conuertit DEVS. Suumq; verum opus & beneficium à barbaro etiam laudari colique fecit.

Hæc igitur consuetudo ab Hebræis manasse videtur, quanquam ignis ratio ab alijs quoque habita legatur, Rhodiginus libro decimo quinto capit. 15. Legimus & in Græcis illud item, à Medis & Assyrijs Barbaricos contribui eiusmodi elemento honores, non religione utique, sed formidine verius nocentissima, omniaque absumentis rei. Scribit Porphyrius, quod & alibi arbitror à me relatum, dijs qui sunt intra cælum, sine cursu quodammodo pererrantibus, siue non errantibus, quorum ducem esse Solem primo, deinde Lunam existimandum est, commode sacrari ignem posse, quasi rem cognatam. Sed de nostra item religione, ut aliquid hisce nostris laboribus inferamus: per omnes siquidem Orientis Ecclesias, quando legendum Euan-

gelium est, accendunt luminaria iam sole rutilante: non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum.

Dino apud Clementem ait, Persas Deorum suorum nullam imaginem habuisse, quod ignem, & aquam solas Deorum imagines arbitrarentur.

Translatus est ille honos ad Romanos Imperatores. Officium erat aulæ Constantinopolitane ordinarium, τὴ λαμπάδα ἐξ lampadarii, non enim focus illis, sed lampas, seu lucerna præferebatur. Codinus, τὴ δὲ λαμπάδα ἐξ, κατὰ τὴν τὴ μεγάλην ἀσπιδόεσσαν τὸν ἀσπιδόεσσαν μετ' ἡμετέρας λαμπάδα ἐξ. Lampadarii diuam ampullam cum accensa lampade ferente. Erat Imperatoria lampas duabus, Augustæ, & Patriarchæ vna corolla cinctæ. Priores Imperatores foculos habuisse puto; sicque intelligi, quod de pertinace ait Herodianus libro 1. Neque ignem sibi præire, neque aliud imperij insignie passus est attolli. Sorori suæ id commodius concessit, Marcia concubina omnia Augustæ priuilegia præter ignem dedit. Herodianus libro primo. Nunc cæremonia ea omnino defuit, nisi quod facibus interdum excipiantur. Olim id visitatum fuisse constat ex libro Iudith capite tertio, versiculo 10. Excipiebant enim Holofernem cum coronis, & lampadibus. Cujus in locum successerunt festiua tormentorum tonitrua. Insignia vero Imperij sic præferuntur, ut in Bulla Aurea præscribitur, titulo vigesimo secundo.

Ad declarandum autem, in Imperatoris vel Regis Romanorum deambulanti præsentia, processionis ordinem Principum Electorum, de quo supra fecimus mentionem, statuimus, ut quotiescunq; in celebratione Imperiali Curia, Principes Electores cum Imperatore seu Rege Romanorum, in quibuscunque actibus vel solennitatibus, processionally ambulare contingerit, & Imperialia vel Regalia debuerint insignia deportari, Dux Saxonie Imperialem, seu Regalem enssem deferens, Imperatorem seu Regem immediate præcedat, & inter illum & Archiepiscopum Treuirensis medijs habeatur: Comes vero Palatinus ponium Imperiale portans, à latere dextro, & Marchio Brandeburgiacus septem deferens, à sinistro latere ipsius Ducis Saxonie linealiter gradientur. Rex autem Bohemie Imperatorem, seu Regem ipsum immediate, nullo interueniente sequatur.

§. 6. Principum etiam honori tributum, ut nemo sine munere eos adeat, excipiatque; verum id Persarum fuit, in Romana, & nunc Christiana Republica mos ille exoleuit. Quemadmodum & strenæ Imperatoribus dabantur. Nam Augusto Missæ in capitolium etiam absenti, Suetonius 57. Caligulæ ad sedem delatæ. Dio lib. 56. Qui & edixit, & ad accipiendas stetit. Sueton. cap. 42. Melius Tiberius, qui in quadruplum reddere solebat, quem nunc morem Principes imitari solent.

§. 7. Publicæ etiam natales Principum celebrantur, quæ consuetudo ita nunc defuit, ut vix natales Principum cognoscantur. Martialis natalem Domitiani Iouis sola fere in cunabulis præfert:

Cæsaris alma dies, & luce sacratio illa,
Conscia Dictæum qua tulit Ida Iouem.

Simile aliquid est apud Platonem in Alcibiade. Postquam vero natus est primogenitus, qui succedit in regno, primo quidem eum diem omnes, qui sub regno sunt, celebrant: atque ita in posterum quotannis Natalem Regis diem sacris æ festis omnis Asia colit. Cum vero apud nos quis nascitur, ne vicini quidem, ut ait Comædus, sentiunt.

Sed olim grauius imperatus ille honos. Caligula consulis oblitus de natali suo edicere, abrogauit magistratum; fuitque triduum sine summa potestate Respublica. Sic Maccabæorum libro 2. c. 6. Iudæ;

Persæ ignem
honorabant.

Romanis
quod ignis
præfatus.

Ep.
acc.
tal.
bra.

Muneribus
culti Prin-
cipes.

Natales
Principum
sola fere
aula nouit.

Olim edictum
batur.

Judæi ducebantur cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia. Neque natalem modo, sed diem etiam initi principatus. Plinius ad Traianum. *Diem Domine quo servasti imperium, dum suscipis, quanta mereris, latitia celebravimus, precati Deos, ut generi humano, cuius tutela, & securitas saluti tua inuisa est, incolumem florentemque præsarent. Præmuis, & commilitonibus iusurandum more solemniter præstantibus, & provincialibus, qui eadem certarunt pietate iurantibus.*

Principatus
natalis ce-
lebratus.

Et Suet. in Vespas. cap. 6. Tiberius Alexander præfectus Aegypti, primus in verba Vespasiani legiones adegit, Kal. Iul. qui principatus dies in posterum observatus est.

Aut sane quo magno beneficio affecisset populos. Ita Augustus; Dio P. 54. Obvictum eius ac propter ea, quæ absens egisset, multa ac varia in honorem eius decreta sunt: quorum ille nihil accepit, nisi quod Fortuna Reduci aram consecrari, diemque sui reditus inter serias referri, & Augustalia dici passus est.

Quin & populi novos natales finxere in gratiam principum. Suet. in Augusto cap. 59. Quædam civitates Italiæ diem, quo ad se primum venisset, initium anni fecerunt. Erant illa vel amoris veri, vel fictæ adulationis indicia. In Augustum iam seniores fuit ille populorum affectus.

Tene magis saluum populum velis, an populum tu, Seruet in ambiguo qui consulis, & tibi & urbi Iupiter. Augusti laudes agnoscere possis.

Eadem cærimonia Christiani suos antistites honorarunt, diem enim quo illi ad episcopatum electi fuissent festum habebant. Ita 15. Cal. Febr. Cathedræ Romanæ, & 8. Cal. Mart. Antiochenæ celebratur. De hac consuetudine doctissimus Baronius in Martyr. 15. Cal. Febr. Quod autem ad præsentem solemnitatem spectat, laudabilis in Ecclesia viguit antiquus usus, ut dies anniversaria ageretur, quæ quis alicui sedi præfatus esset episcopus. Id etenim tam in Occidentali Ecclesia, quam in Orientali etiam observatum, innumera fere docent exempla. De consuetudine Romana Ecclesiæ scribit Sanctus Paulinus epistola 16. ad Severum: extant de eare sermones Sancti Leonis Papæ ea die habiti. Convenire enim vndique ex Italia Episcopi tunc Romam consueverunt ad celebrandum natalem diem Romani Pontificis, ut pulchrè demonstrat epistola Hilarii Papæ ad Ascanium & ceteros episcopos provincie Tarracensis, dum in ea hac leguntur: Lectis ergo in conuentu fratrum, quos natalis mei festiuitas congregauerat, litteris vestris &c. quinquam autem hi fuerint, ex quibus sue Italia ciuitatibus Romanam consulerint, indicant ipsa synodica tabula illic superius recitata. Accipe & de usu aliarum Ecclesiarum exempla, ut illud quod Sanctus Ambrosius scribit de Felice Comensi Episcopo, libro octauo, epistola 60. Edition. Roman. item quod Sanctus Augustinus habet de die natali Aurelii Episcopi Carthaginensis sermone trigesimo secundo, de verbis DOMINI in fine; deque sue ipsius etiam anniversaria die ordinationis homilia vigesima quarta & vigesima quinta. De consuetudine Orientalis Ecclesiæ satis monent Græcorum Menologia, in quibus Sancti Basilii, Sancti Ioannis Chrysostomi, & aliorum agitur sedis eorum natalis dies. quo etiam usu & ratione Romana Ecclesiæ eam diem solemniter agere consuevit, quo Romane natalis est cathedræ, quoniam (inquam) Sanctus Petrus Roma diuino consilio primum sedere cepit, translata il luc sede, quam septem annos tenuit Antiochiæ. Porro tanto celebrior hac est solemnitas illa, quæ Antiochiæ sedet, quæ mobilis illa, vel ad tempus tantum ac quasi per transitum sita est, Roma vero stabilis firmataque Deus eandem in æternum Petri successoribus permansuram; quam ut tradit Ireneus libro tertio, capite tertio, doctrinam unitam, traditionibus locupletatam, meritis illustratam, doctibus auctam, idem apostolus vna cum Paulo etiam sanguine conse-
cravit.

Episcopatus
accepti na-
talis cele-
bratus est.

§. 3. Latæ acclamationibus, plausibusque exci-

pere principes vsitatum erat, quod nunc etiam fere, nisi cum in coronatione acclamatur; viuat rex, intermittitur. Olim præcipue affectabantur illi plausus, qui postquam nequissimo cuique tyranno impensius darentur, in contemptum, desuetudinemque venerunt.

Plausuum
veterum
ratio.

1. Laudes eorum referebant. Pertinaci acclamabant: Patri pio, patri senatus, patri omnium bonorum, Pertinace Imperatore neminem timuimus, securi viximus, quod ad defectum vsque vocis ingeminarunt. Diac. libro 8. Erant & ista: O te felicem, & nos felices. Plin. ad Traianum. 2. De nostris annis addat tibi Iupiter annos. Tertull. precabantur, & vouebant. Tu vincas, Iustine, canunt. Coripp. 3. Plausus ille, vocis modulatione, manuum complofione, & iactatione, vestium commotione peragebatur. Vocis erat vel simplex modulatio, vel additis instrumentis. Plebs personabat certis modis, plausuque composito. Tacit. libro decimo sexto. Cassiod. libro primo. var. lect. Voces, ait organo dulciores, non clamores, sed tonos. Plinius concentum dicit. Nero Alexandrinorum laudationibus delectatus, institui curauit, qui eam plaudendi rationem addiscerent, quæstres adolecentulos, & de plebe quing. millia. Bombos, imbrices, testas vocabant, à sonitus quadam similitudine. Aurelianus oraria populo dedit ad fauorem.

Quid vero oraria? Lipsius tegmina resonantia esse vult, quibus modulata acclamationes darentur. Casaubonus lora & fascias, quæ in plausu iactarentur. Nec ex Eustathio satis colligitur, qui in l. 4. Iliad. ut regis, inquit, οἱ ἐκ παλαιῶν καὶ νεωτέρων ἑσθῶται, Mitræ sunt coronæ, ex orarijs & fascijs. Si igitur constet, quæ sint mitræ partes, constabit, & quæ sint oraria. at mitra, seu cidaris varia fuit, ideoque quicquid præter fascias fuit in mitra id orarium dicitur Eustathio: eæ nimirum partes quæ fascijs colligebantur. itaque cum cidaris esset turtita, quæ & τίλος vocabatur. Poll. libro octauo, capite decimo tertio. tiara quoque eiusmodi erat; Sugerius de Ludouico Crasso. Circumdantes capiti eius Phrygium ornamentum imperiale instar galeæ, circulo aureo concinnatum imponunt. Phrygium verò Isidorus vocat mitram. Tale igitur quippiam fuit orarium, ut ex pluribus orarijs mitra fieret, si Eustathio credimus, itaque adiuuando sono, ac bombo fuit, non tantum ad iactationem, cum paruum esset, nec in iactatione magnopere appareret. Poppynum igitur orario, veluti nunc folijs alij sue, edebant. atque hoc de Aureliano dicere voluit Vopiscus. Quod si tamen orarium illud Aureliani non erat dissimile orario Ecclesiasticorum, & vel illud profanum, ab illo facto, vel à profano factum est dictum, aliquam analogiam fuisse dicendum est.

Oraria quæ.

De orario Ecclesiastico est in Concil. Toletan. 4. Honorij Papæ 1. tempore celebrato. can. 28. Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, si à gradu suo iniuste deiectus, in secunda Synodo innocens reperitur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario, de manu Episcopi, orarium, annulum & baculum; si presbyter, orarium, & planetam; si diaconus, orarium, & albam; si subdiaconus, patenam & calicem: sic & reliqui gradus eam reparationem sui recipiant, quæ cum ordinarentur, perciperunt.

Orarium
Ecclesiasti-
cum.

Orarium hoc vestis genus erat, nam à Buccardo libro 6. dicitur stola oraria. cap. Presbyter 2. quia can. 40. Concil. Tol. 4. Orarijs duobus, nec Episcopo quidem licet, nec Presbytero vii, quanto magis Diacono, qui minister eorum est. Vnum igitur orarium oportet leuitem gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est, prædicat: dextram autem partem oportet habere liberam, ut expeditus ad ministerium sacerdotale discurrat. Caveat igitur amodo leuitam gemino vii orario, sed vno tantum, & puro, nec vili coloribus, aut auro ornato.

R 4

Itaque

Iraq; vestis erat, quæ impediēbat ministrantem, & videtur Episcopis concessum, ut auro, vel coloribus ornarent. 3. Modus gestandi ex Bracarenf. cap. 9. traditur: Orarium habeat subdiaconus, & diaconus, sed diaconus infra tunicam absconditum habeat orarium, subdiaconus superposito scapula utatur orario. Bed. collect. cap. de septem ordinib. Bene, inquit, orationibus conuenit orarium, conueniens vestimentum officio. Quemadmodum igitur plaudentes regi terreno orariis instructi erant, ad fauorem, & plausum, ita laudes æterni imperatoris, & regis regum legem prædicantes orarij utebantur.

Plausus manu.

Manibus etiam plaudebant, seu χειρὸν δαβαν. Itaque pereunte vitij suis Republica, in circis ac theatris potius, quam in segetibus, & vineis manus movebant, ut querebatur Varro. Arte etiam plaudebant, ut Aristot. lib. 1. ep. 10. ἡ δὲ ἐξ ἡ τῶν δακτύλων ὁ πρὸς αὐτῶν εὐπορεῖται τὴν εὐσεβὴν ἐπὶ τῶν εἰς τὸ κοῖλον, ἢ ὅτι αἱ χεῖρες εὐφρανοὶ συμπληρωμέναι τὸν κλέμενον. Dextera contractis digitis sinistram subiectam feriebant in cauum, ut manus concussæ instar cymbalorum bene sonarent. Manibus item vestibusque iactatis fauere demonstrabant.

Et dare iactatis undique signatogis.

Magni vero applausus illos, seu auras populares æstimari solitas docent acta publica; nam non modo acclamations ipsas, sed numerum etiam imperatoris, & voces mittebant. Neque negligenda fuit testificatio illa publica voluntatis, cum firmum amicitiae vinculum inter populum, & principem sit. Principem quidem populo bene facere, populum vero in laudes principis effundi.

Hinc ex more temporum, & consuetudine, magno feruore Episcopis populus in Ecclesia applaudebatur, consensum in sacra doctrinâ, vitæque purioris desiderium ostendendo. Luculentum exemplum est in actis, quibus Augustinus Eradium designauit successorem, epist. 110. Locum integrum ut præca consuetudo intelligatur apponam. Ergo (inquit Augustinus) ne aliquis de me queratur, voluntatem meam quam credo Dei esse, in omnium vestrum notitiam perfero: Presbyterum Eradium mihi successorem volo. A populo acclamatum est; Deo gratias, Christo laudes: dictum est viciester. Exaudi Christe, Augustino vita; dictum est sexies decies. Te patrem, te Episcopum, dictum est octies. cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Non opus est me de laudibus eius aliquid dicere, faueo sapientie & parco verecundia: sufficit quia noster est: & hoc me velle dico, quod vos velle scitis: & si ante nesciret, hodie probarem. Hoc ergo volo: hoc à Domino Deo nostro, nunc etiam in ciuitate frigida, votis feruentibus posito: hoc ut mecum cretis exhortor, admonero, rogo, ut omnium in pace Christi collatis & conflatu mentibus confirmet Deus quod operatus est in nobis. Qui misit mihi eum, seruet eum; seruet incolumem, seruet sine crimine, ut qui facit gaudium viuientis, locum suppleat morientis. A notarijs Ecclesiasticis cernitis excipiuntur, quæ dicimus, excipiuntur quæ dicitis, & meus sermo, & vestra acclamations in terram non cadunt. Apertius ut dicam, Ecclesiastica nunc gesta conscribimus. Sic enim hoc esse, quantum ad homines attinet, confirmari volo. A populo acclamatum est trigesies sexies; Deo gratias, Christo laudes. Exaudi Christe August, vita, dictum est tredecies. Te patrem, te Episcopum, dictum est octies. Dignus & iustus est, dictum est vices. Bene meritis, bene dignus, dictum est quinquies. Cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: ego ut dicebam voluntatem meam & voluntatem vestram gestu ecclesiastico, quantum ad homines attinet, confirmatam volo: quantum vero ad latentem omnipotentis voluntatem, omnes (ut dixi) oremus ut confirmet Deus quod operatus est in nobis. A populo acclamatum est, Iudicio tuo gratias agimus; dictum est sedecies. Fiat fiat, dictum est duodecies. Te patrem, Eradium Episcopum, dictum sexies. Cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Scio quod citis & vos, sed nolo de illo fieri, quod de me factum est: quod autem factum sit, multi sci-

Acclamationum Ecclesiasticarum exemplum.

tis: illi soli nesciunt, qui tunc aut nondum nati erant, aut nondum habebant ætatem sciendi. Adhuc in corpore posito beata memoria patre & Episcopo meo sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo, quod Concilio Nicano prohibitum fuisse nesciebat, nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo. A populo acclamatum est; Deo gratias, Christo laudes; dictum est tredecies. Cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Erit presbyter ut est, quando Deus voluerit, futurus Episcopus. Sed plane modo facturus sum adiuuante misericordia Christi, quod adhuc vsq; non feci. Notis ante aliquot annos quid facere voluerim, & non permisisti. Placuit mihi & vobis propter curam Scripturarum, quam mihi fratres & patres mei coepiscopi duobus Concilijs Numidia & Carthagini imponere dignati sunt, ut per quinq; dies nemo mihi molestus esset. Gesta confecta sunt, placuit, acclamasti. Recitatur placitum vestrum, & acclamatio vestra. Paruo tempore seruatum est circa me, & postea violenter irruptum est, & non permittit ad quod volo vacare. Ante meridiem & post meridiem, occupationibus hominum teneor. Obsecro vos & obstringo per Christum, ut huic inueni, huic presbytero Eradio, quem hodie in nomine CHRISTI designo Episcopum successorem mihi, patiamini me refundere onera occupationum mearum. A populo acclamatum est, Iudicio tuo gratias agimus; dictum est vices sexies. Cumque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Ego charitati & beneuolentie vestra apud Dominum Deum nostrum gratias ago, imo de illa Deo gratias. Ergo fratres, quicquid est quod ad me perferebatur, ad illum perferatur: ubi necessarium habuerit consilium, meum non negabo auxilium. Absit ut me subtraham: tamen quicquid illud est quod ad me perferatur, ad illum perferatur. Ipse me autem consulat, si forte non inuenit quid facere debeat, aut poscat adiutorem quem nouit patrem: ut & vobis nihil desit, & ego tandem aliquando, si quantumcumque spatium mihi huius vite donauerit Deus, ipsam meam quantulumcumque vitam non dem segnitiei, nec donem inertia, sed in sanctis Scripturis, quantum ipse permittit & largitur exerceam: hoc & ipsi proderit, & per ipsum etiam vobis. Nemo ergo inuideat otio meo, quia meum otium magnum habet negotium. Video me de hac re, propter quam vos inuitaui, omnia vobis cum egisse quæ debui. Hoc ad vltimum rogo ut gestis istis subscribere dignemini qui potestis. Hic mihi responsione vestra opus est: teneam responsionem vestram: de hac assensione aliquid acclamate. A populo acclamatum est: Fiat fiat, dictum vices quinquies. Dignum est, iustum est; dictum vices octies. Fiat fiat; dictum quater decies. Olim dignus, olim meritis: dictum vices quinquies. Iudicio tuo gratias agimus: dictum tredecies. Exaudi Christe, Eradium conserua: dictum octies decies. Cūque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: bene habet, vitæ quæ Dei sunt, circa sacrificium eius agere valeamus, in qua hora supplicationis nostræ maxime commendat charitati vestra, ut omnes vestras causas & negotia intermittatis, & pro ista Ecclesia, & pro me, & pro presbytero Eradio Domino precem fundatis.

Quin & concionantes plausu prosequerentur; studium enim concionanti necessarium est. Hinc Pauli Samosatani insania, de qua scribunt Episcopi apud Eusebium libro 7. hist. capite 24. Neque necessum est dicendo persequi, illius præstigias in concilijs ecclesiasticis usurpatas, quas falsæ gloriæ umbras consuecundo, & varias inceptoriarum species aucupando, & imperitorum mentes eo pacto in sui admirationem traducendo, callide excogitauit: nequo quæ ratione sedem & thronum sublimem sibi pararet, eumque non ut Christi discipulum decet, sed ut mundi principes solent, secretum & separatim habuerit, nomine suo appellaret, semir in eo sedens manu percussisset, calcibus aliquando ipsum pulsaret: & qui, cum eum audirent concionantem, non laudibus extollerent, non (ut in theatris fieri solet) se agitationibus, quo illi applauderent, in orbem versarent, non more gladiatorum, & muliercularum, quos apud se habebat, in concinnè ei acclamarent, & quasi tripudij gestirent: sed ut in domo Dei par est, modeste moderatè, auscultaient, eos grauitè increparent, & verbis contumeliosis exceperis: neq; quomodo in verbis Dei in-

terpre-

terpretes, qui è vita excessissent, dum in hominum frequentia palam predicaret, perulenter & importune debacchatus fuerit: & non tanquam Episcopus, sed tanquam sophista & praestigator de se ipso magnifica verba iactitaret.

Ex quibus theatricæ etiam gestulationes, & mores notari possunt.

Itinerarium principum hinc notata.

§. 9. Maxime maiestas imperatoria, & ante regia in itineribus cognoscebatur. Honores varii exhibebantur. Nam sacrificia immolabantur, odoribus viæ implebantur, cerei accendebantur, flores, coronæ, portæ, domus priuata, templa ornabantur, publice conuiuia celebrabantur, pallia expandebantur, omnes occurrebant, deducebant, ferebant, laudabant, dispositis per viam organis caneant. ita vt tum demum se principes esse cognoscerent, cum regna sua obirent. Sunt exempla apud Curtium libro quinto. Dion. in Seuero, Liuium 32. Plin. ad Traianum in paneg. Appian. lib. 8. belli Gallici. Suet. in Neron. cap. 30. Theod. lib. 5. cap. 34. Soerat. libro sexto, capite vltimo. Claud. de sexto consul. Honorii. & tertio. Sozom. libro octauo. Paul. lib. 30. Herod. lib. 4. & 8.

Hoc ita factum summa prudentia à maioribus opinor, imo plane diuinitus; cum enim maxime interfit Reipublicæ principem non vno loco residere, sed beneficia præsentia suæ exhibere, cunctis populis, à quibus alitur, & colitur, omnibus cum illecebris ad perfectiones incitare conati sunt.

CAP V T VI.

Potestas principum magna, sed varia.

Potestatem lentam debet esse moderatam.

§. 1. VARIAM principum in suos potestatem fuisse constat; optime temperatam ex Monarchia, Democratia & Aristocratia probauit. Hoc maxime prouidendum, vt cum Reipublicæ forma mutatur, consuetudinum magistratuum potestas lente, & particulatim, nomina autem tardissime mutantur, donec re ipsa labente, sponte euaneant. Consultissime hoc in Romano imperio factum; tyrannis initio dictatoris nomine grassata est, Sulla sæuiente, deinde Cæsari dictatura data est, sed perpetua. Tertio, nomine Triumuiratus componendæ Reipublicæ proscriptio optimatum primos sustulit. Et imperatores, quamquam omnia possent, vires suas magistratuum minorum appellationibus stabiliebant. Hinc Pontifices maximi, consulesque renuntiabantur, & quod omnium maxime eos tutos reddebat, singulis annis tribunitiæ potestatis titulum renouabant. Ea enim potestate sacrosancti habebantur, & fauorem populi tenebant. Ille enim magistratus populi causa, contra potentiorum ciuium iniurias institutus est.

Regni Christianorum temperata potestas.

Regni & sacerdotum coniunctio.

§. 2. Potestas omnium regum Christianorum non ad modum regum Gentilium, sed Hebræorum constituta est; nam quemadmodum summi pontificis, & summi concilii Sacerdotum auctoritas inuoluta erat, nec regia potentia premebatur. ita quoque imperandum est regi Christiano, vt tamen religionis antistites audiat, & veneretur. Deinde secum ipse perpendat, quanti sit supremi in religione præsidis amicitia, & fauore munitum regnare. Nam hoc concordia vinculo neglecto vehementer omnia turbantur. Inter Henricos & Pontifices, deinde Fredericos, & alios pontifices, quanti mali causa fuerit imperatorum importunitas omnia sibi vindicantium, historia nos edocet. cum enim auctoritate Pontificiæ imperium sit ad Francos à Græcis, ac deinde à Frân-

cis ad Germanos delatum, hinc fit vt in eius gubernatione nonnullæ sint pontificum partes. Nam vt de præsentis statu loquamur; Electores non modo imperiali, sed Pontificiæ etiam auctoritate institutos tradit Nicolaus Bellus de pontificib. discurs. 1.

Ex hac assertione auctoritatis Pontificiæ super Reges; sequitur illud, vt Pontifex in rebus Imperii, multo magis se immiscere queat, vt pote quæ iuris pontificii sunt. Sed quæ Apostolica immediate subiecta. Id autem probatur, quia Gregorius Quintus numerum Electorum instituit, quibus eligendorum Cæsarium facultatem concessit: Et quamquam authentica exempla Bullæ aureæ, quam hac de causa edidit, proferri nequeunt, nihilominus, cum magnum susceperim laborem, vt huiusce rei dilucidam veritatem comperirem, pleræque patentes litteræ cum earum exemplaribus ad manus meas deuenire, quibus antiqui multi Electores expresse fatebantur, suam se auctoritatem summis Pontificibus acceptam referre, quemadmodum in Arce Sancti Angeli in Thesauris, & in tribus libris, quibus titulus: privilegia Imperatorum, videre est, nec non in Bibliotheca Vaticana, vbi exempla sunt desumpta ex iis, quæ in Arce Sancti Angeli custodiuntur. Ex quibus clare patet, Electorum auctoritatem eorumque institutionem à sancta Romana Ecclesia dependere. Quæ vt magis comprobentur in medium afferro, pro diuersis temporum occasionibus Electores à diuersis pontificibus eligendi privilegio spoliatos esse, quemadmodum olim Ioannes XXII. id effecit. Sed & Leo X. Ducem Saxonie priuauit: Clemens autem VII. electionem Caroli V. Validam fuisse etiam absque eiusdem Ducis suffragio, sustentauit, atque asseruit, quemadmodum in libro quodam, qui corio rubeo integitur, cernere est, cui libro titulus, Capitulationes principum: & conseruatur in pontificio prompuario. In registris autem Leonis X. & Clementis VII. in Archiuo Camere Apostolicæ hac auctoritas lucidius apparet: nam statim atque Rex Romanorum, vel Imperator electus est, Electores à Pontifice confirmationem petunt, sapiusque, cum Papa consensum non præstitisset, ad nouam electionem deuentum est: quemadmodum in dictis libris, si diligenter attendantur, obseruare est.

Pontificis in imperio partes.

Nollem ego lites inter regnum Christianum, & regale sacerdotium oriri, quæ sæpe populorum claudibus sopitæ sunt; hoc moneo politice prudenterque Imperatorem, & pietatis, & Reipublicæ causa auctoritatem pontificis comiter obseruare oportere. Videantur cætera, & historiae consulantur. Carolus Quintus idem ait, cum à Francisco rege Galliarum ad singulare certamen prouocaretur, respondisse; se sanctæ sedis Apostolicæ filium ac defensorem esse, eidem se iurando obligatum, de se nihil statuere posse.

Imperator filius Ecclesiæ.

Vere & recte Carolus, neque enim tot fata populorum vno ense librari debuerunt, & cædes regis alterutrius maiorum malorum initia dedisset. Verum princeps ille sapientissimus ostendit, quanta sit imperatoris cum sacerdote necessitudo. Quod si summi principis tam est coniuncta, cum Ecclesiæ utilitate salus, erit etiam aliorum regum, & Reipublicarum. Nam singulorum regnorum, vt Britannia, Dania, Polonia, Arogonia, Hungaria, Neapolis propria sunt fœdera. Neque potissimi regum despiciere possunt communem patrem, cui à multis filiis subsidia deferuntur.

§. 3. Magna parte in politioribus regnis pendet regnantium potestas, à consilio patriæ, aut statuum patriæ. Cuius magna est contra iniquiores principes utilitas, sed eiusdem multa quoque incommoda, cum moram rebus utilibus, aut necessariis adfert. Moderatur sua auctoritate principis ingenium; atque efficit, ne si quid principi accadat, sine magistratu sit patria.

Consilia statuum quæ commoda, quæ incommoda habeant.

Summa incommoda, si status concordēs non sint, oriuntur. Ea de re omnes in Germania querimus, & tamen semper, vt querelis locus sit, agimus. Sunt in Germania tres ordines, qui ad consilia

In potentia statuum discordia, & vtilitum tardaprovisio.